

Sygn. akt XV C 126/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lipca 2013 roku

Sąd Okręgowy w Gdańsku w XV Wydziale Cywilnym

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Dorota Kołodziej

Protokolant: sekretarz sądowy Izabela Węsióra

Po rozpoznaniu w dniu 18 czerwca 2013 roku w Gdańsku

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) w G.

przeciwko (...) w S.

o ustalenie nieważności uchwały organu spółdzielni

I. ustala, że uchwała nr(...) z dnia 18 grudnia 2012 r. r. Zarządu (...) w S. jest nieważna,

II. zasądza od pozwanej na rzecz powódki kwotę 397,00 zł (trzysta dziewięćdziesiąt siedem złotych) tytułem kosztów procesu w tym kwotę 197,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego.

Sygn. akt XV C 126/13

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 21.01.2013 r. przeciwko pozwanej (...) w S. powódka (...) w G. wniosła o ustalenie, że uchwała nr (...) Zarządu (...) w S. z dnia 18 grudnia 2012 jest nieważna oraz o zasądzenie zwrotu kosztów procesu.

W uzasadnieniu powódka wskazała, że w dniu 18 grudnia 2012 r. Zarząd (...) podjął uchwałę nr (...), powołując się na wejście w życie ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych. W pkt 1 tej uchwały postanowiono zmienić sposób prezentacji całości funduszu stabilizacyjnego w bilansie (...) w pozycji "Pasywa (...). Fundusze własne. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe" na pozycję "Pasywa (...). Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania. 3. Fundusze specjalne", gdzie pozycję pierwszą stanowi Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych, zaś pozycję drugą Fundusz Stabilizacyjny. W pkt 2 uchwały postanowiono, że uchwała ma zastosowanie po raz pierwszy do bilansu, sporządzonego na dzień 31 grudnia 2012 r.

W ocenie powódki zaskarżona uchwała jest nieważna z uwagi na jej sprzeczność z ustawą, to jest przepisami art. 55 ust 1 i 1 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, art. 57 ust 2 tej ustawy oraz art. 42 tej ustawy a także art. 4 ust. 1 i 2 , a także art. 5 ust 1 ustawy o rachunkowości.

Powódka podniosła, że zmiana prezentacji funduszu stabilizacyjnego, zmierzająca do tego, aby nie był on już prezentowany w bilansie pozwanej jako jej fundusz własny, ale aby był prezentowany w ramach zobowiązań i rezerw na zobowiązania, nie znajduje oparcia w przepisach obowiązującego prawa.

W ocenie powódki rozwiązanie to jest sprzeczne z zasadą ciągłości, wyrażoną w art. 5 ust 1 ustawy o rachunkowości, zgodnie z którą przyjęte zasady (politykę) rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, tak aby informacje z kolejnych lat obrotowych nadawały się do porównania.

Zdaniem powódki uchwała jest także sprzeczna z art. 4 ust 1 i 2 ustawy o rachunkowości, w myśl których należy stosować przyjęte zasady rachunkowości rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy, a zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Wobec tego fundusz stabilizacyjny winien być ujmowany jako jej fundusz własny. Jest on bowiem w treści ekonomicznej kapitałem własnym. Skoro na fundusz stabilizacyjny wpływa całość nadwyżki bilansowej jest on - w części pochodzącej z nadwyżki bilansowej - kapitałem własnym (...) i to kapitałem samofinansowania. Kapitały samofinansowania definiuje się jako te, które powstają z osiągniętego zysku zatrzymanego w firmie bądź innych źródeł charakterystycznych dla danej działalności. Skoro więc ustawodawca w przepisie art. 57 ust 2 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych uregulował fundusz stabilizacyjny jako fundusz, na który obligatoryjnie wpływa całość nadwyżki bilansowej (...) - a więc cały jej osiągnięty i zatrzymany w firmie zysk, tym samym - co najmniej w części zbudowanej z tej nadwyżki uczynił go kapitałem (funduszem) własnym (...).

Zaskarżona uchwała jest sprzeczna także z art. 55 ust 1 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, który stanowi, że fundusz stabilizacyjny składa się także z wnoszonych przez kasy środków w wysokości co najmniej 1 % i nie więcej niż 3 % ich aktywów (tzw. wkłady członkowskie), a więc ze środków będących typowymi źródłami kapitału własnego - kapitału powierzono, wniesionego przez jej właścicieli - udziałowców, akcjonariuszy, członków.

Powódka wskazała ponadto, że chociaż z dniem 27 października 2012 r. weszła w życie nowa ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych z dnia 5 listopada 2009 r., która zastąpiła uprzednio obowiązującą ustawę z dnia 14 grudnia 1995 r., jednak regulacje dotyczące źródeł zasilania funduszu stabilizacyjnego są w niej tożsame. Dlatego brak jakichkolwiek podstaw do dokonywania wyłomu w zasadzie ciągłości, obowiązującej na mocy przepisu art. 5 ust 1 ustawy o rachunkowości, ani też do tego, aby w odstępstwie od art. 4 tej ustawy prezentować fundusz stabilizacyjny odmiennie niż dyktuje to jego treść gospodarcza. Wobec tego, że treść starej i nowej regulacji w zakresie funduszu stabilizacyjnego jest tożsama, aktualność zachowały orzeczenia sądów dotyczące tej tematyki, zgodnie z którymi, fundusz stabilizacyjny powinien być prezentowany w sprawozdaniu finansowym jako fundusz własny.

Powódka podniosła także, że posiada interes prawny w stwierdzeniu nieważności uchwały kwestionowanej w pozwie, gdyż jest członkiem pozwanej (...), jako spółdzielni osób prawnych. Członek spółdzielni z istoty rzeczy posiada taki interes prawny w usunięciu niepewności co do ważności uchwały organu spółdzielni. Nadto powodowa kasa wnosi na fundusz stabilizacyjny wkład członkowski w wysokości 1 % swoich aktywów, co stanowi równowartość 60 mln zł. Okoliczność kwalifikacji prawnej funduszu, którego istotną część stanowi wkład członkowski powódki ma niezwykle istotne znaczenia dla jej sytuacji prawnej.

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania.

Pozwana podkreśliła, że zarówno w poprzednio obowiązującej, jak i obecnej ustawie o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych brak przepisu, który wprost przesądzałby o kwalifikacji funduszu stabilizacyjnego jako funduszu własnego, albo też zobowiązania. Przepis art. 54 ustawy z 2009 r. wymienia jako fundusze własne (...) fundusz zasobowy i udziałowy. Pozwana przyznała, że charakter, źródła tworzenia i przeznaczenie funduszu stabilizacyjnego pod rządami poprzedniej i nowej ustawy są tożsame.

Pozwana podniosła, że na skutek wejścia w życie nowej ustawy nie jest już możliwe pokrywanie ze środków z funduszu stabilizacyjnego straty bilansowej (...), a nadwyżkę bilansową w pierwszej kolejności przeznacza się na pokrycie straty, a dopiero środki pozostałe po pokryciu straty przekazywane są na fundusz stabilizacyjny.

Pozwana wskazała także, że związku z powołanymi zmianami ustawy musiała zmierzyć się z pytaniami czy przemawiają one za zmianą kwalifikacji funduszu stabilizacyjnego, ujmowanego poprzednio jako fundusz własny oraz czy możliwość lub brak możliwości pokrywania straty z określonego funduszu ma rozstrzygające znaczenie dla kwalifikacji go jako funduszu własnego czy też pierwszorzędne znaczenia mają źródła powstawania tego funduszu, charakterystyczne niewątpliwie dla funduszy własnych (wkłady członkowskie i nadwyżka bilansowa). Ponieważ poprzednio, gdy (...)konsekwentnie ujmowała fundusz stabilizacyjny jako fundusz własny, wielokrotnie były wytaczane przeciwko niej przez członków powództwa, których żądanie zmierzało do nakazania (...) prezentowania tego funduszu jako zobowiązania, nie zaś funduszu własnego (zakończony ostatecznie, jak słusznie wskazano w pozwie ustaleniem, że kwalifikacja dokonana przez Zarząd (...) była zasadna), Zarząd (...) podjął zaskarżoną w niniejszym postępowaniu uchwałę.

Sąd ustalił co następuje:

(...) w G. jest członkiem (...) w S..

Okoliczność bezsporna.

W dniu 18 grudnia 2012 r. Zarząd(...)w S. podjął uchwałę nr (...), w pkt 1 tej uchwały postanowił zmienić sposób prezentacji całości funduszu stabilizacyjnego w bilansie (...)w pozycji "Pasywa (...). Fundusze własne. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe" na pozycję "Pasywa (...). Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania. 3. Fundusze specjalne". W pkt 2 uchwały postanowiono, że uchwała ma zastosowanie po raz pierwszy do bilansu, sporządzonego na dzień 31 grudnia 2012 r.

Okoliczność bezsporna.

Sąd zważył co następuje:

Ustalony stan faktyczny był pomiędzy stronami bezsporny.

Powódka domagała się o ustalenie, że uchwała nr(...) Zarządu (...) w S. z dnia 18 grudnia 2012 jest nieważna.

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

Podstawą prawną żądania jest art. 189 kpc, zgodnie z którym powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nie istnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny.

Przyjmuje się, że interes prawny zachodzi, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości. Istnienie interesu prawnego występuje, gdy istnieje niepewność stanu prawnego.

W ocenie Sądu powódka (...)w G. posiada interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności kwestionowanej uchwały Zarządu (...). Powódka jest bowiem członkiem (...), stanowiącej spółdzielnie osób prawnych - spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Uchwały organu spółdzielni wywołują skutki prawne w sferze prawnej członka, członek takiej spółdzielni ma w związku z tym interes prawny w usunięciu niepewności co do ważności takich uchwał. Nadto powódka wnosi na fundusz stabilizacyjny wkład członkowski w wysokości 1 % swoich aktywów, co w bieżącym roku stanowi równowartość 60 mln zł, wobec czego okoliczność kwalifikacji prawnej funduszu, którego istotną część stanowi wkład członkowski powódki, ma znaczenie dla jej sytuacji prawnej. Jednocześnie powódce nie przysługuje roszczenie dalej idące niż o ustalenie nieważności uchwały.

W ocenie Sądu podjęta przez Zarząd(...)uchwała jest sprzeczna z prawem, z przepisami art. 55 ust 1 Ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (zwana dalej u.s.k.o.k.), art. 57 ust 2

u.s.k.o.k., art. 4 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (zwana dalej ustawą o rachunkowości), a także art. 5 ust 1 ustawy o rachunkowości.

Zaskarżona uchwała dotyczyła sposobu prezentacji środków pochodzących z funduszu stabilizacyjnego w bilansie (...) zmieniono ich prezentację z pozycji fundusze własne na pozycję zobowiązania i rezerwy na zobowiązania, fundusze specjalne. W pierwszej kolejności należy więc dokonać oceny charakteru funduszu stabilizacyjnego. W ocenie Sądu fundusz ten należy zakwalifikować jako fundusz własny (...).

Przez fundusz (kapitał) własny uważa się wartościowy odpowiednik składników majątku, do których danej jednostce przysługuje prawo własności. Fundusze własne dzieli się na fundusze powierzone, które reprezentują wkład finansowy właścicieli jednostki gospodarującej - udziałowców, akcjonariuszy, członków (oczywiście właścicieli jednostki w sensie ekonomicznym, a nie prawnym, gdyż jednostka posiadająca osobowość prawną, tak jak spółdzielnia, posiada własny majątek) oraz fundusze samofinansowania, które powstają z osiągniętego zysku zatrzymanego w jednostce bądź innych źródeł charakterystycznych dla danej działalności. Natomiast kapitał (fundusz) obcy cechuje się tym, że jest oddany do dyspozycji danej jednostki na czas określony, po terminie umowy musi być zwrócony, zazwyczaj korzystanie z niego związane jest z określonym kosztem - w postaci odsetek.

Mając na uwadze powyższe, należy uznać, że decydujące znaczenie dla zakwalifikowania konkretnego kapitału jako kapitał własny lub też obcy mają źródła pochodzenia środków go tworzących.

Zgodnie z art. 42 u.s.k.o.k. celem działalności (...) jest zapewnienie stabilności finansowej kas, a w szczególności udzielanie kasom wsparcia finansowego ze środków funduszu stabilizacyjnego, oraz sprawowanie kontroli nad kasami dla zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonych w nich oszczędności oraz zgodności działalności kas z przepisami prawa.

Jak wynika z art. 55 ust 1 u.s.k.o.k., dla realizacji celów, o których mowa w art. 42, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe będące członkami (...), wnoszą na wyodrębniony w (...) fundusz stabilizacyjny środki w wysokości co najmniej 1% i nie więcej niż 3% ich aktywów. W dalszych przepisach ustawy środki te określane są jako wkłady członkowskie. Wkłady członkowskie są typowymi źródłami kapitału powierzonego, wniesionego do (...) przez jej członków. Zgodnie z art. 57 ust 2 ustawy o SKOK nadwyżka bilansowa (...) powiększa fundusz stabilizacyjny. Wobec tego cały osiągnięty i zatrzymany zysk (nadwyżka bilansowa) co do zasady obligatoryjnie wpływa do funduszu stabilizacyjnego. Środki te należy zakwalifikować jako kapitał samofinansowania. Jednocześnie nie można uznać, że kapitał zgromadzony na funduszu stabilizacyjnym jest kapitałem oddanym do dyspozycji (...) przez podmiot zewnętrzny (wierzyciela) jedynie na czas określony, który musi być zwrócony, co charakteryzuje tzw. kapitał cudzy, ujawniany w bilansie jako zobowiązania jednostki. Fundusz stabilizacyjny nie można także zakwalifikować jako rezerwę na zobowiązania, gdyż zgodnie z art. 55 ust. 4 u.s.k.o.k. ze środków funduszu stabilizacyjnego nie mogą być pokrywane straty bilansowe (...), a stosownie do art. 55 ust. 3 wolne środki pieniężne funduszu stabilizacyjnego mogą być inwestowane wyłącznie w obligacje i inne papiery wartościowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski, a także w jednostki uczestnictwa funduszy rynku pieniężnego. Pod uwagę należy wziąć także art. 42 u.s.k.o.k., zgodnie z którym celem działalności (...), obok kontroli nad kasami-członkami, jest zapewnienie stabilności finansowej kas, a w szczególności udzielanie kasom wsparcia finansowego ze środków funduszu stabilizacyjnego. Zasadniczym celem funduszu stabilizacyjnego jest więc przeznaczanie zgromadzonych na nim środków na wsparcie finansowe dla kas-członków (...). Środki z funduszu stabilizacyjnego nie mogą być więc przeznaczane na spłatę zobowiązań (...), a tym samym zostać zakwalifikowane jako "rezerwa na zobowiązania".

Pochodzenie środków funduszu stabilizacyjnego z kapitału własnego (...) - kapitału powierzonego i kapitału samofinansowania decyduje o tym, że fundusz ten należy zaliczyć do funduszy własnych (...).

W tym zakresie powołać można się także na orzecznictwo sądów, które co prawda powstało na gruncie poprzedniej ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych z dnia 14 grudnia 1995 r., jednakże ze względu na to, że

regulacje dotyczące charakteru, źródeł tworzenia i przeznaczenia funduszu stabilizacyjnego przewidziane w ustawie poprzedniej i obecnie obowiązującej są tożsame, zachowało swoją aktualność.

Przede wszystkim wskazać należy na pogląd wyrażony w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2012 r. w sprawie IV CSK 443/11, zgodnie z którym fundusz stabilizacyjny należy traktować jako fundusz własny. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że zgodnie z art. 78 § 2 ustawy prawo spółdzielcze spółdzielnia tworzy także inne fundusze własne przewidziane w odrębnych przepisach oraz jej statucie. Przepisem odrębnym, z którego wynika, że spółdzielnia obligatoryjnie tworzy inny fundusz, jest art. 36 ust. 1 u.s.k.o.k. (obecnie art. 42 i 55 ust 1 u.s.k.o.k.). Odczytane łącznie oba przepisy pozwalają fundusz stabilizacyjny traktować, z punktu widzenia prawa, jako fundusz własny. Na kwalifikację jako funduszu własnego wpływa również pochodzenie zasilających go środków finansowych. Są to wkłady wnoszone przez członków, czyli zrzeszone kasy i nadwyżka bilansowa (...)(art. 36 ust. 2 i art. 38 ust. 2 u.s.k.o.k - obecnie art. 55 ust 1 i art. 57 ust 2 u.s.k.o.k). Wkłady wnoszone przez zrzeszone kasy, również z uwagi na przymus zrzeszania się, niemożliwość istnienia kas poza strukturą (...), a tym samym bezzwrotność takich wkładów, muszą być traktowane jako środki własne (...). Nadwyżka bilansowa wypracowana przez (...)niewątpliwie stanowi jej środki własne. Kwalifikacja funduszu stabilizacyjnego jako funduszu własnego oznacza, że jest to inny fundusz własny spółdzielni.

Na ten temat wypowiedział się także Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 28.02.2013 r. w sprawie o sygn. akt I ACa 887/12, w której domagano się ustalenia, iż fundusz stabilizacyjny został nieprawidłowo przedstawiony w bilansie (...)po stronie pasywów jako kapitał własny, zamiast jako zobowiązania obce. Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że fundusz stabilizacyjny stanowi kapitał własny (...), i jako kapitał własny powinien być prezentowany w bilansie.

Powołane wyżej poglądy Sąd rozpoznający niniejszą sprawę w całości podziela.

Okoliczność, iż na mocy obecnie obowiązującej u.s.k.o.k. nie można przeznaczać środków znajdujących się na funduszu stabilizacyjnym na pokrycie strat (...), co było dopuszczalne przed jej wejściem w życie, a nadwyżkę bilansową w pierwszej kolejności przeznacza się na pokrycie strat, dopiero w dalszej kolejności wpłacając ją na fundusz stabilizacyjny, nie wpływa na kwalifikację tego funduszu jako funduszu własnego. O uznaniu funduszu stabilizacyjnego za fundusz własny decydują bowiem źródła tworzenia funduszu, a nie sposób przeznaczenia środków na nim się znajdujących.

Nie zasługuje na uwzględnienie także argument, że art. 54 u.s.k.o.k. wymienia jako fundusze własne (...)fundusz udziałowy i fundusz zasobowy, nie wymienia natomiast funduszu stabilizacyjnego. (...)jest spółdzielnią. Art. 41 ust. 1 u.s.k.o.k. nakazuje stosować do niej, w zakresie nieuregulowanym, przepisy ustawy - Prawo spółdzielcze. Zgodnie z art. 78 § 2 Pr. spółdz. spółdzielnia tworzy także inne fundusze własne przewidziane w odrębnych przepisach oraz jej statucie. Przepisem odrębnym, z którego wynika, że spółdzielnia obligatoryjnie tworzy inny fundusz, jest art. 55 ust. 1 u.s.k.o.k. Odczytane łącznie oba przepisy pozwalają fundusz stabilizacyjny traktować, z punktu widzenia prawa, jako fundusz własny. Przede wszystkim zaś na jego kwalifikację jako funduszu własnego wpływa pochodzenie zasilających go środków finansowych.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy o rachunkowości jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy. Stosownie do ust 2 zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Skoro fundusz stabilizacyjny jest w swej treści ekonomicznej kapitałem własnym (...), to jako taki powinien być ujawniany w jej sprawozdaniach finansowych. Wbrew zasadom wyrażonym w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o rachunkowości byłoby jego przedstawianie na pozycji innej, niż kapitały własne - jako zobowiązania bądź rezerwy na zobowiązania. Mogłoby to zmodyfikować wynik finansowy (...)przedstawiony w sprawozdaniu finansowym i w ten sposób uniemożliwić rzetelne i jasne jego odzwierciedlenie.

Co więcej, zgodnie z art. 5. ust 1 ustawy o rachunkowości, przyjęte zasady (politykę) rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów, w tym także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku

finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne. Brak jest uzasadnienia, aby (...)odstąpiła od stosowanych dotychczas zasad (polityki) rachunkowości w zakresie prezentacji w sprawozdaniu finansowym funduszu stabilizacyjnego. Uzasadnienia takiego nie stanowi zmiana ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, która weszła w życie w dniu 27 października 2012 r., gdyż jak już wyżej wskazano, przepisy regulujące charakter, źródła tworzenia i przeznaczenie funduszu stabilizacyjnego są tożsame, a wprowadzone zmiany w zakresie możliwości przeznaczenia środków z funduszu na pokrycie strat (...)nie powodują zmiany charakteru funduszu jako funduszu własnego.

Mając powyższe na uwadze Sąd w pkt I wyroku ustalił, że uchwała nr (...)z dnia 18 grudnia 2012 r. Zarządu(...)j w S. jest nieważna ze względu na sprzeczność z przepisami art. 55 ust 1 u.s.k.o.k., art. 57 ust 2 u.s.k.o.k., art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o rachunkowości, a także art. 5 ust 1 ustawy o rachunkowości.

W pkt II wyroku Sąd rozstrzygnął o kosztach postępowania na podstawie art. 108 kpc, art. 98 kpc, zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik postępowania. Ponieważ pozwana przegrała sprawę w całości, obowiązana jest zwrócić na rzecz powódki kwotę 397 zł tytułem zwrotu opłaty sądowej od pozwu oraz 180 zł tytułem wynagrodzenia pełnomocnika, ustalonego zgodnie z § 11 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz 17 zł tytułem opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.